

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

สถานที่ราชการ คือ หน่วยงานที่ทำหน้าที่ปกครองประเทศ ทั้งทางด้านการป้องกัน พระนคร และการบริหารประเทศ กิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศจะดำเนินไปได้ต้องอาศัยข้าราชการ ดำเนินงาน อาคารราชการที่กล่าวถึงนี้รวมไปถึงโรงเรียน โรงพยาบาล และอาคารบริการอื่น ๆ

แนวคิดในการสร้างอาคารราชการ จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยของระบบการ ปกครอง ตั้งแต่เริ่มต้นสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปีพุทธศักราช 2325 จนถึงปัจจุบัน ได้มีการ เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองประเทศเป็นรูปแบบต่าง ๆ อาคารราชการจึงมีหลายรูปแบบ ตาม วิถีทางการปกครอง และมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งเปลี่ยนแปลงไปของ เมือง ซึ่งอาคารสถานที่ราชการที่อยู่ภายในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ เป็นการใช้อาคารสถานที่ราชการ ร่วมกับอาคารที่มีการออกแบบมาเพื่อจุดประสงค์ดั้งเดิมต่าง ๆ กันไป เช่น วัง บ้าน ห้างสรรพสินค้า รวมทั้งอาคารที่ออกแบบมาเพื่อใช้งานเป็นอาคารสถานที่ราชการโดยตรง

อาคารสถานที่ราชการเก่าภายในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์อันเป็นย่านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรม เป็นพื้นที่ซึ่งประกอบไปด้วยอาคารทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม และการพัฒนาเมือง (historical / architectural district) การจัดการสำหรับอาคารดังกล่าว ซึ่ง เป็นการจัดพื้นที่ภายใต้ข้อจำกัดของอาคารประวัติศาสตร์ ทำให้ในบางครั้งไม่สะดวกต่อการใช้งาน ในปัจจุบัน

ปัจจุบันหน่วยงานราชการได้มีการขยายการทำงานเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งหน้าที่บริการ ประชาชนในปัจจุบันก็ไม่จำเป็นต้องอยู่แต่ภายในพื้นที่เขตรัตนโกสินทร์อีกต่อไป เนื่องด้วยวิทยาการ และสภาพของเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อสถานที่ดั้งเดิมมีพื้นที่ไม่เพียงพอจึงมีนโยบายย้ายสถานที่ ราชการบางแห่งทั้งกระทรวงหรือย้ายเพียงหน่วยงานบางส่วน ซึ่งค่อนข้างหนาแน่นไปตั้งยัง บริเวณนอกเกาะรัตนโกสินทร์

จากแนวนโยบายดังกล่าวของภาครัฐ ทำให้เกิดความน่าสนใจในการนำอาคารสถานที่ ราชการเก่าเหล่านั้นมาปรับปรุง เพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาคาร สถานที่ราชการที่เป็นอาคารประวัติศาสตร์ อันควรค่าแก่การอนุรักษ์และเพื่อการศึกษา ซึ่งหาก

พิจารณาถึงแนวโน้มส่วนมากที่ปรากฏกับอาคารที่มีลักษณะดังกล่าวจะพบว่า โดยมากแล้วมักได้รับการปรับปรุงเพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ ดังที่ปรากฏทั่วเกาะรัตนโกสินทร์ ทั้งการปรับปรุงเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์อย่างเต็มตัว และการใช้พื้นที่บางส่วนเพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ในขณะที่ยังมีการใช้งานเป็นอาคารสำนักงานราชการอยู่

นอกจากนั้น ปัจจุบันรัฐบาลยังมีแนวนโยบายในการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์ เพื่อการเรียนรู้ขึ้นมา เช่น โครงการพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้รอบเกาะรัตนโกสินทร์ เป็นต้น ซึ่งเป็นโครงการที่ให้คุณค่าทางการศึกษา เป็นต้นทุนใหม่ทางสังคม โดยสถานที่ตั้งของอาคารสถานที่ราชการเหล่านี้ ซึ่งตั้งอยู่รอบเกาะรัตนโกสินทร์สามารถเชื่อมต่อกับสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังให้ความรู้ และสามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพิจารณาเห็นว่า เพื่อให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดทั้งต่อผู้ใช้งานพื้นที่ และหน่วยงานเจ้าของพื้นที่ จึงควรต้องทำการศึกษา เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการและปรับปรุงอาคารสถานที่ราชการเก่า และทำให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้งานเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์มากที่สุด

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษากระบวนการปรับปรุงทางกายภาพของอาคารสถานที่ราชการเก่า เพื่อการใช้งานเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์
2. ศึกษาการใช้พื้นที่อาคารพิพิธภัณฑ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรกายภาพของพิพิธภัณฑ์ เพื่อการออกแบบพื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร และออกแบบผังบริเวณ
3. กำหนดแนวทางในการจัดการและปรับปรุงอาคารสถานที่ราชการเก่า เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

1. ทำการศึกษาอาคารสถานที่ราชการเก่าภายในขอบเขตพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยทำการสำรวจทั้งสิ้น 2 อาคารได้แก่ อาคารที่ทำการกรมโยธาธิการ (เดิม) ปัจจุบันเป็นพิพิธภัณฑ์

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และอาคารที่ทำการกระทรวงพาณิชย์ (เดิม) ปัจจุบันเป็น พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

2. ศึกษาอาคารสถานที่ราชการเก่าที่เป็นอาคารประวัติศาสตร์ ซึ่งได้รับอิทธิพลของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม รวมถึงรูปแบบการก่อสร้างจากตะวันตกที่ได้ทำการปรับปรุงการ เพื่อใช้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์แล้วก่อนหน้านี้

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษานโยบาย แผนการดำเนินงาน และโครงการที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการใช้งานอาคารสถานที่ราชการเก่า เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

2. ศึกษาแนวคิด นโยบาย และแนวโน้มนการพัฒนาของภาครัฐที่มีต่องานพิพิธภัณฑ์

3. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม

4. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานอาคารพิพิธภัณฑ์

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ข้อมูลเกี่ยวกับอาคารสถานที่ราชการในเขตรัตนโกสินทร์ ดังนี้

1) ประเภทและรูปแบบการใช้งานของอาคารสถานที่ราชการเก่าซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ในเขตรัตนโกสินทร์

2) รูปแบบของอาคารสถานที่ราชการเก่า ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ที่มีแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงการใช้งาน หรือมีนโยบายในการยกเลิกการใช้งานในอนาคต

3) อาคารสถานที่ราชการเก่า ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ที่มีการปรับปรุงการใช้งาน เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ก่อนหน้านี้

2. การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) การสำรวจภาคสนาม โดยใช้การสำรวจ และการสังเกต เพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของอาคารสถานที่ราชการ ซึ่งเลิกใช้งานแล้ว

1) สำนักรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารสถานที่ราชการเก่า ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์และการทำงานของอาคารดังกล่าวในปัจจุบัน

2) สำนักรูปแบบการใช้งานในพื้นที่เดิมของอาคารสถานที่ราชการเก่า ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อทราบว่าพื้นที่การใช้งานเดิมมีศักยภาพในการปรับปรุงให้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ได้หรือไม่

3) สำนักรูปแบบอาคารสถานที่ราชการเก่า ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ว่ามีองค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสมสำหรับการปรับปรุงให้เป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ได้หรือไม่

การสำรวจความต้องการในส่วนของการใช้งานอาคารที่เข้าไปปรับปรุง โดยใช้การสัมภาษณ์มีเนื้อหาหลัก ดังนี้

1) ความต้องการในการใช้งานพื้นที่อาคารสถานที่ราชการเก่า เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

2) ความคิดเห็นสำหรับการปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

1.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการสำรวจทางด้านกายภาพในส่วนของการปรับปรุงที่ทำให้เกิดประโยชน์สำหรับการใช้งานเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ และแนวทางตามนโยบายขององค์กร ซึ่งเป็นผู้ดูแลอาคารมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ และกำหนดรูปแบบการปรับปรุง โดยเสนอทางเลือกที่เหมาะสมในรูปแบบการเขียนพรรณนาและการออกแบบ

1.4.3 การนำเสนอผลวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอในรูปแบบวิจัยเชิงพรรณนา (descriptive analysis) ของความเป็นไปได้ และแนวทางในการปรับปรุงอาคารสถานที่ราชการเก่า เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

“อาคารสถานที่ราชการเก่า” หมายถึง อาคารสถานที่ราชการ ซึ่งเป็นอาคารประวัติศาสตร์ และจัดว่ามีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ทางสถาปัตยกรรม

“สภาพอาคาร” หมายถึง ลักษณะทางกายภาพของอาคาร ได้แก่

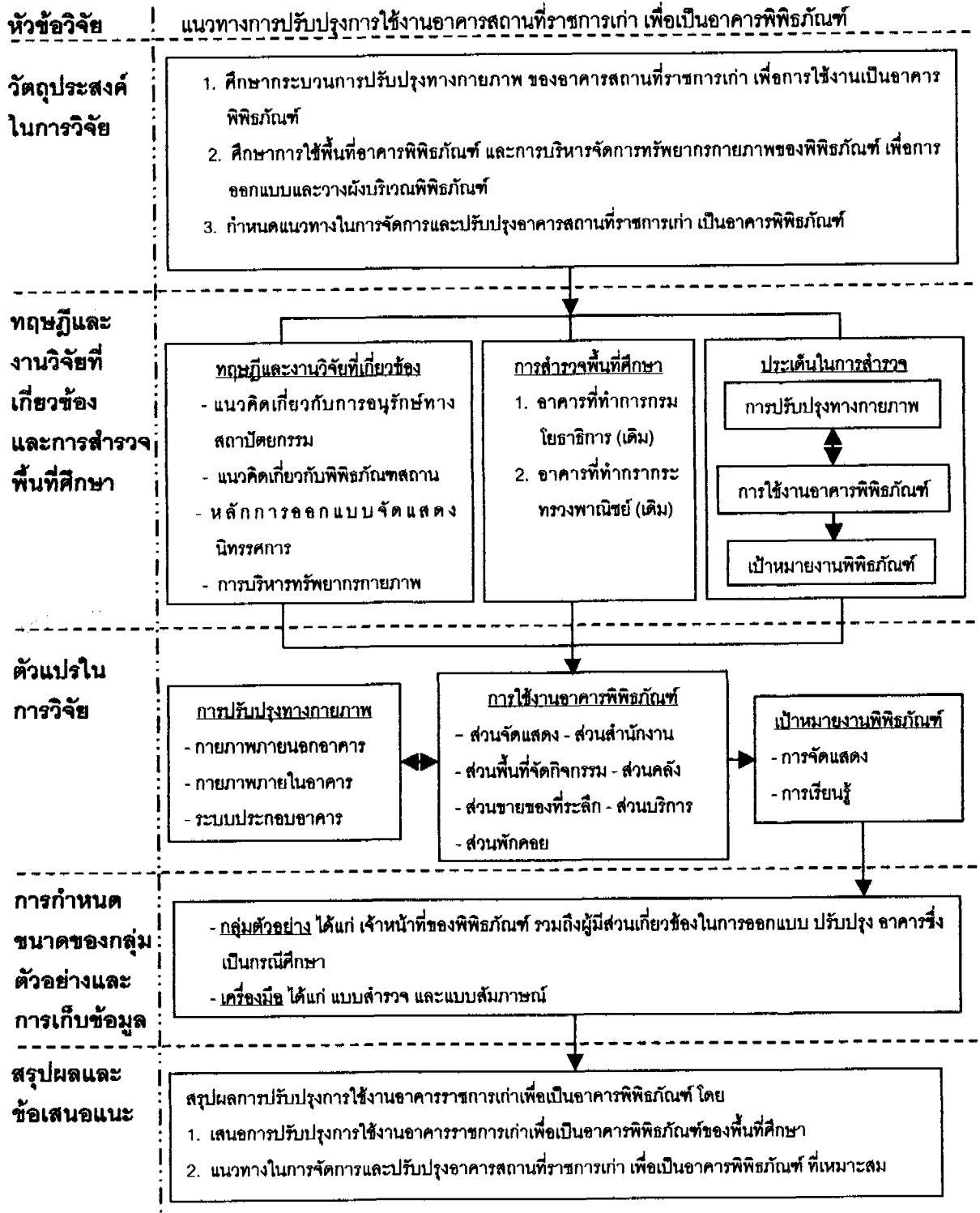
1. ลักษณะทางกายภาพภายนอกอาคาร
2. ลักษณะทางกายภาพภายในอาคาร
3. สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

“ความต้องการใช้งาน” หมายถึง กิจกรรมที่ผู้ใช้อาคารคิดว่าเหมาะสม และส่งผลดี ใ้สำหรับการใช้งาน เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. เป็นแนวทางในการจัดการและปรับปรุงอาคารสถานที่ราชการเก่า เพื่อเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์ที่เหมาะสม
2. ทำให้อาคารพิพิธภัณฑ์ที่ได้รับการปรับปรุงมีประสิทธิภาพการใช้งานมากขึ้น
3. เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์ที่เกิดจากการปรับปรุง

ภาพที่ 1.1
แผนภูมิงานวิจัย

ภาพที่ 1.2
ขั้นตอนการศึกษา

